

Text **Josef Chuchma**, MF Dnes / foto **Wilfried Bauer**

Spisovatelé, kteří zvolili svobodu

Nevídaný výstavní příspěvek k letošnímu osmičkovému roku, byť se k němu přímo neváže

Expozice v pražské Galerii Montanelli se sice jmenuje Přelom 68 – Ti, kteří zvolili svobodu, ale žádná díla z osmašedesátého roku na ní nevidíte. Stejně tak v Nerudově 13, kde Montanelli sídlí, nespátříte žádné stopy z onoho zlomového letopočtu. Záhy zjistíte, že onen „přelom 68“ souvisí s obsahem výstavy velmi volně, že pro pořadatele byl spíše záminkou, k němuž svoji akci vztáhli. Kdyby ji uspořádali kdykoliv jindy, vyzněl by výsledek stejně. Stejně dobře.

Jednoduše řečeno: expozice Přelom 68 – Ti, kteří zvolili svobodu představuje fotografie východoevropských spisovatelů, kteří z politických důvodů více či méně dobrovolně odešli a místem jejich pobytu se stala západní Evropa nebo Spojené státy americké. Jedním z těch důvodů bylo i dění v jejich vlasti po roce 1968, což se samozřejmě týká především českých spisovatelů, kteří jsou výstavou zdokumentováni. Namátkou:

Básník Ivan Blatný, Ipswich v Anglii, 1981

Jiří Gruša, Milan Kundera, Pavel Kohout, Arnošt Lustig. Z nečeských tvůrců jmenujme například Rusy Josifa Brodského, Viktora Někrasova a Vladimira Vojnoviče, Poláky Czesława Miłosze a Jerzyho Kosińskiego či Rumuna Paula Gomu. Považme přitom, že Brodskij a Miłosz se stali laureáty Nobelovy ceny za literaturu (1987, respektive 1980) a zejména snímky prvního z nich z jeho newyorského příbytku a pobytu nebyly u nás zatím ještě nikdy k vidění.

Spisovatel Milan Kundera s manželkou Věrou, Paříž, 1980

Jürgen Serke, muž v pozadí

Okolnosti vzniku těchto fotografií jsou neméně zajímavé než fotografie samy. Jejich iniciátorem byl hamburský týdeník Stern spolu s publicistou a spisovatelem Jürgenem Serke. V letech 1967/1968 působil v Praze coby korespondent a s českou kulturou se velmi slušně obeznámil (ostatně mnohem později získal za publikaci Böhmsche Dörfer – Putování opuštěnou literární krajinou ocenění Kniha roku 2002 v prvním ročníku soutěže Magnesia Litera). Pro Stern, jehož byl reportérem, si Serke vymýšlel seriály představující slovesné tvůrce: v polovině 70. let vyhledával básníky, jimž v nacistickém Berlíně pálili knihy. Následoval cyklus Ženy píší – Nová kapitola německojazyčné literatury. Jiným takovým časopiseckým souborem – a z nich poté vznikaly Serkeho knihy – byli v roce 1981 Vyhnaní básníci. A to jsme u našeho tématu, proto také většina fotografií instalovaných v Galerii Montanelli nese dataci 1980 či 1981.

Serkeho při výpravách za spisovateli doprovázeli fotografové, nejčastěji Wilfried Bauer – svérázná a výrazná postava německého fotožurnalistiky, mistr černobílého reportážního portréty, který často a invenčně používal velmi širokoúhlý objektiv. Bauer se bolestně adaptoval na nové žurnalistické praktiky, jež se v 90. letech prosadily spolu s elektronizací a digitalizací a které zásadně poznamenaly tvář nejen týdeníku Stern. To již nebyl Bauerův svět. Jednašedesátiletý fotograf jej opustil předčasně a drasticky – 5. prosince 2005 zapálil svůj hamburský byt, v němž měl i archiv, a vyskočil z okna.

Iniciátorem byl týdeník Stern a jeho reportér Jürgen Serke, jenž byl v roce 1968 korespondentem v Praze

Z Bauerových fotografií je cítit *jedinečná poezie* a důvěrnost

Pražská výstava stojí právě na Bauerových snímcích. V galerii jsou sice ještě instalovány reportážní barevné záběry Václava Havla, které v prosinci 1989 exponoval Robert Lebeck, avšak ty jsou především informací, nemají poezii a důvěrnost Bauerových fotografií. U něho každý z „vyhnaných básníků“ je ukázán na několika snímcích vesměs ze soukromí, a jak životní osudy spisovatele, tak místo a okolnosti fotografování jsou přiblíženy na přiložených textech. Tak třeba u záběrů Ivana Blatného mimo jiné stojí: „Serke a Bauer navštívili spolu s Jiřím Grušou básníka Blatného v psychiatrickém ústavu v Ipswichi. ‚Mluvíte německy?‘ zeptal se Blatný. ‚Je to jazyk mé babičky. Je to jazyk mých přání. Babičce jsem o nich řekl.‘ Třiatřicet let po svém útěku do ústavu pro duševně choré poskytl básník, svým národem zcela zapomenutý, své první interview. Vypráví, že neměl k dispozici uzamykatelnou zásuvku na osobní věci, a tak nosil po kapsách bundy jako poklady cigarety a čokoládu, které mu přinášely návštěvy. V noci sedával na toaletě a psal, protože od 22 hodin svítilo světlo už jen tam.“

Za německými spisovateli

Jürgen Serke nashromáždil pozoruhodně rozsáhlý archiv svědectví o slovesných tvůrcích. V Praze prezentované snímky jsou totiž součástí objemnějšího souboru Ti, kteří zvolili svobodu, do něhož fakticky patří ještě fotografie Christiana C. Irrganga a Stefana Mosese. Serkeho doprovázeli na cestách za dalšími spisovateli, to již výhradně z německé jazykové oblasti; za těmi, kteří zažili různé ústrky nebo útoky buď vinou nacistického režimu nebo coby občané komunistické NDR. K výstavě vychází německo-česká publikace, jež je tematicky zcela jedinečným fotografickým souborem. ■

● Přelom 68 – ● Ti, kteří zvolili ● svobodu.

● Fotografie Wilfried Bauer
● a Robert Lebeck.

● Videoart Ulrike Rosenbachová.

● Kurátoři Dadja Altenburgová-
● Kohlová a Jürgen Kaumkötter.

● Galerie Montanelli,

● Nerudova 13, Praha 1.

● Výstava je otevřena do 5. 12. 2008

● vždy od úterý až do soboty,

● denně od 12 do 18 hodin,

● vstupné 50 korun.

**Rusko-americký spisovatel
Josif Brodskij, New York, 1980**

Německý básník a překladatel Reiner Kunze, Švédsko, 1980 (nahore), spisovatel Arnošt Lustig, Washington 1980 (dole)

